

Правопорушення в сфері державних закупівель - як одна із загроз національній безпеці України

Купранець Ігорь Михайлович, начальник Департаменту протидії злочинності у сфері економіки МВС України

Аналіз наукових досліджень і результатів правозастосовної діяльності правоохоронних органів України свідчить про непрозорість процедур проведення державних закупівель в Україні, низький рівень конкуренції на цьому ринку та неефективність механізмів контролю уповноважених органів за цим процесом.

Саме тому, державні закупівлі були і залишаються сегментом бюджетної сфери, яка характеризується високим рівнем корупційних проявів та інших злочинних посягань. Така неконтрольована ситуація призводить до нецільового і неефективного використання бюджетних коштів та виведення їх в "тіньовий" обіг з використанням корупційних схем недобросовісними чиновниками.

Варто погодитись з тим, що через нераціональне та неефективне витрачання бюджетних коштів, невиконання державою бюджетних зобов'язань загострюються і соціальні проблеми, а через безкарність чиновників, які розкрадають бюджетні кошти, дискредитується право. [1, с. 15, 145-155].

За даними фахівців, від 50,0 до 75,0 % бюджетних асигнувань під час процедури держзакупівель освоювалося з численними порушеннями. Через корупційні оборудки у сфері держзакупівель збитки становлять 10,0 - 15,0 % видаткової частини держбюджету щорічно. А за оцінками Федерації роботодавців України, зробленими у 2014 році, обсяг "відкатів" і "хабарів", які підприємці змушені були платити чиновникам за право брати участь у тому чи іншому тендері, становить близько 80 млрд грн на рік.

Найбільш чутливим індикатором оцінки поширення корупції є бізнес, представники якого безпосередньо на собі відчувають тиск державних органів. Неурядовою організацією Transparency International Україна з метою виявлення реального стану корупції в Україні після подій Революції Гідності у лютому - березні 2015 року спільно з громадськими організаціями було проведено соціологічне дослідження «Рівень сприйняття корупції бізнесом».

За результатами дослідження 57,2% опитуваних вважають, що ситуація з корупцією за останні півроку лишилася незмінною, 27,7% - що ситуація погіршилася, і тільки 15,1% респондентів відзначають покращення ситуації.

Близько 14,6% опитаних підприємств відповіли, що за останні півроку державний орган примушував їх компанію до дачі хабара із них близько 2 % під час проведення держзакупівель.

Загалом можна стверджувати, що масштаби злочинності у сфері державних закупівель становлять реальну загрозу національній безпеці держави.

Серед основних економічних наслідків злочинності у сфері державних закупівель слід виділити: зростання масштабів тіньової економіки; руйнування механізмів ринкової конкуренції; зменшення податкових надходжень до бюджету; неефективне витрачання та розкрадання бюджетних коштів; втрата довіри учасників ринку до державної влади, її спроможності.

Отже, можна стверджувати, що злочинність у сфері державних закупівель призводить до надзвичайно негативних соціально-економічних наслідків.

Ураховуючи неоднорідність криміногенного впливу на сферу державних закупівель, загрози національній безпеці можна класифікувати на окремі види. Цілком погоджуємось із думкою науковців, які вважають досить операціональним розподіл загроз кримінологічної безпеки державних закупівель на:

1) безпосередні загрози (злочинні дії економічного та службового характеру та дотичні правопорушення у сфері реалізації державних закупівель);

2) опосередковані загрози ("фонові" явища злочинності, зокрема деструктивні процеси соціально-економічного характеру, що виявляються у бюджетній сфері);

3) аутозагрози (віктимна поведінка учасників державних закупівель) [2, с. 229-236].

На думку практиків та деяких вітчизняних науковців, здебільшого злочинна діяльність виявляється у різного роду службових, корупційних злочинах (публічного та приватного секторів, що характеризується зрощенням бізнес-структур і державного сектора економіки), злочинах з ознаками шахрайства тощо [3, с. 83-90]. Зловживання під час державних закупівель опосередковують вторинну злочинну діяльність у вигляді розкрадання бюджетних коштів та їх подальшої легалізації.

За оцінками експертів, серед найбільш криміналізованих сфер державних закупівель в Україні є агропромисловий та паливно-енергетичний комплекси, сфери охорони здоров'я, соціального захисту населення, ЖКГ, а останнім часом, також і оборонна сфера.

Правоохоронними органами виявлено непоодинокі факти розкрадання коштів у особливо великих розмірах під час проведення закупівель пального, у тому числі для зони АТО, високопосадовцями Державної служби України з надзвичайних ситуацій.

При перевірці дотримання законодавства щодо закупівель матеріально-технічного, речового, продовольчого, медичного та інших видів забезпечення військовослужбовців у Міністерстві оборони України, встановлено факти закупівлі речей, які, згідно з висновками експертів, не

відповідають державним стандартам, виготовлені з неякісних матеріалів і не мають маркування. У результаті закупівлі неякісного військового спорядження (касок, бронежилетів) загинуло та було поранено значну кількість військовослужбовців Збройних Сил України, що негативно вплинуло на стан обороноздатності держави.

Через злочинну недбалість, непрофесійний підхід до виконання своїх обов'язків, упродовж тривалого часу Міністерство охорони здоров'я України належним чином не організовує своєчасну закупівлю ліків для важко хворих категорій населення, гостро стоїть питання відсутності ліків для вакцинації новонароджених дітей. У квітні ц.р., з метою покращання ситуації із закупівлею ліків, Верховною Радою України прийнято закон, який передбачає звільнення від оподаткування деяких груп імпортованих лікарських засобів, а також здійснення [державних закупівель ліків](#) за участю міжнародних організацій. Однак, не дивлячись на позитивні зміни в законодавстві, і можливості здійснювати закупівлі за посередництва міжнародних спеціалізованих організацій (серед яких такі як ВООЗ, ЮНІСЕФ, UNDP, а також великі неприбуткові організації, що закуповують ліки для багатьох країн світу: "Crown Agents" - Великобританія, IDA Foundation - Нідерланди, Partnership for supply chain management (PFSCM) - Америка, Global Drug Facility (GDF) - Швейцарія), МОЗ досі не оприлюднив документів, які б свідчили про початок цієї роботи.

Причина такої ситуації вбачається у бажанні чиновників МОЗ зберегти існуючі корупційні схеми. Слід зазначити, що, за даними Служби безпеки України на державних закупівлях МОЗ щороку переплачує до 40% їх вартості, частину з яких у вигляді "відкатів" привласнюють чиновники.

Як доводить міжнародний досвід, повністю локалізувати прояви державної корупції у сфері державних закупівель ще не вдалося в жодній країні світу. Однак, досягти суттєвого зниження її рівня шляхом вжиття комплексу ефективних заходів усе ж цілком реально.

Серед заходів, спрямованих на подолання корупції у сфері держзакупівель, передбачено поступове запровадження системи електронних закупівель. З 12 лютого ц.р. в Україні розпочалось пілотне використання системи електронних державних закупівель "ProZorro", основна мета якої - це боротьба з корупцією, забезпечення прозорості процесу державних закупівель, підвищення довіри бізнесу до державних інститутів.

Підсумовуючи викладене, доцільно зауважити, що ситуація з державними закупівлями потребує особливої уваги, оскільки не проведення своєчасних закупівель у соціально важливих сферах може викликати невдоволення широких верств населення, а неналежне забезпечення військовою і спеціальною технікою та озброєнням Збройних Сил України, інших військових формувань загрожує зниженням їх боєздатності.

Для стабілізації ситуації у сфері держзакупівель пропонується:

1. Забезпечити створення прозорих, конкурентних умов на ринку державних закупівель, у т.ч. шляхом впровадження проведення електронних торгів;

2. Посилити державний контроль з використанням можливостей контролюючих та правоохоронних органів і, у першу чергу, Міністерства економічного розвитку і торгівлі та Державної фінансової інспекції, за законністю проведення державних закупівель.

3. Вжити невідкладних заходів щодо відновлення довіри підприємницьких структур до держави як платоспроможного замовника (оскільки підприємці відмовляються брати участь у державних закупівлях через затримки з виплатами за вже надані товари або послуги).

4. З метою забезпечення своєчасності та якості проведення закупівель для потреб оборонної сфери доцільно внести зміни до:

- статті 3 Закону України "Про державне оборонне замовлення", де передбачити норму, яка б зобов'язувала уповноважений орган (Мінекономрозвитку) вносити на розгляд Кабінету Міністрів України в установленому порядку проект основних показників оборонного замовлення на відповідний бюджетний період, одночасно з прийняттям Державного бюджету на відповідний рік;

- розділ 1 "Злочини проти основ національної безпеки України" Особливої частини Кримінального кодексу України доповнити новою статтею 114-2 "Придбання продукції, робіт та послуг оборонного призначення, що не відповідають встановленим стандартам та вимогам технічних регламентів", де передбачити кримінальну відповідальність посадовців, які проводять закупівлі продукції, робіт та послуг оборонного призначення неналежної якості, якщо це призвело до зниження обороноздатності, або інших негативних наслідків для держави.

Список використаних джерел:

1. Скосырская Ю. В. Криминологические и уголовно-правовые меры борьбы с преступлениями коррупционной направленности, совершаемыми в сфере государственных закупок : дисс. ... канд. юрид. наук: 12.00.08 / Ю. В. Скосырская - М., 2011. - 211 с.

2. Мельничук Т. В. Загрози кримінологічної безпеки державних закупівель / Т. В. Мельничук // Учёные записки Таврического национального университета имени В.И. Вернадского «Юридические науки». - 2013. - № 2-1 (ч. 2). Том 26 (65). - С. 229-236.

3. Василичук В. І. Оперативно-розшукова профілактика злочинів у бюджетній сфері: монографія. - К.: ФОП Кандиба Т. П., 2013 - 346 с